

разновидностями фразеологического значения: идиоматизмы, идиофразеоматизмы, фразеоматизмы. Большинство ФЕ образуется на основе метафорического или метонимического переосмысления. Большинство из них характеризуется антропоцентричностью. Некоторые из них могут образовывать синонимические группы и антонимические пары. Кроме лиц, анализируемые ФЕ могут означать и нелицо или и одних, и других. Субстантивные ФЕ характеризуются позитивной, негативной или нулевой оценкой.

Ключевые слова: фразеологические единицы, соматический компонент, идиоматизм, идиофразеоматизм, фразеоматизм.

УДК 802.0:301.085-053.7

Олена Галапчук-Тарнавська

ВІКОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК СІМЕЙНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Статтю присвячено вивченню мовленнєвої поведінки представників різних вікових груп й аналізу стратегій і тактик сімейного дискурсу, зумовлених віком комунікантів. Стратегії варіюють у діапазоні: жорсткі, м'які й гнучкі. Під час системного аналізу сімейного дискурсу виявлено універсально-вікові, преферентно-вікові та ексклюзивно-вікові мовленнєві тактики представників різних вікових груп. Виділено 14 найбільш частотних мовленнєвих ситуацій у межах сімейного дискурсу: незгода, звинувачення, переконання, погроза, попередження, прохання, докір, наказ, скарга, запрошення, поздоровлення, комплімент, знайомство та обговорення планів (ситуації розташовані в списку за ступенем частотності, від найбільш частотних до найменш частотних). Аналіз використання тактико-стратегічного арсеналу дорослими й дітьми дав підстави зробити висновок про те, що вибір стратегії і тактики залежить від типу мовленнєвої ситуації.

Ключові слова: вікова диференціація, сімейний дискурс, симетричні/асиметричні відносини, мовленнєві стратегії і тактики, мовленнєва ситуація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вік комунікантів – важливий фактор соціальної організації спілкування взагалі та мовленнєвої взаємодії зокрема. Він асоціюється з рольовою структурою в сім'ї і в певній соціальній групі, з вибором певної тональності та засобів комунікації. Вік розглядають як обмежений відносними хронологічними межами період у фізичному та психічному розвитку людини [3].

Дослідження вікових особливостей комунікантів становлять значний інтерес тому, що розширюють наші уявлення не лише про оволодіння мовою, але також про саму мову, про її функціонування в мовленнєвій діяльності; не лише про становлення пізнавальних та інших психологічних процесів, а й про їх побудову, розширюють наші знання про людину загалом.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Сучасна, і вітчизняна, і зарубіжна, лінгвістика вікові особливості комунікантів розглядала переважно з позицій раннього онтогенезу дитячого мовлення (мовлення дітей від 1 до 6 років). Загалом можна виділити три напрями аналізу дитячого мовлення: психолінгвістичний, соціолінгвістичний, прагмалінгвістичний.

Психолінгвісти, ґрунтуючися на ідеях Л. С. Виготського і його школи, вивчають такі питання: генезис дитячого мовлення (Д. Б. Ельконін, О. М. Леонт'єв, В. В. Давидов, А. К. Маркова, І. М. Горелов, О. Р. Лурія, Т. Scovel) та закономірності формування і функціонування мовлення дітей (Д. Б. Ельконін, О. М. Гвоздев, С. Г. Тер-Мінасова, Л. С. Виготський, О. М. Леонт'єв, С. Л. Рубінштейн, О. І. Негневицька, О. М. Шахнарович, О. Д. Божович, О. О. Леонт'єв).

Соціолінгвісти у своїх дослідженнях, установлюючи кореляцію між суспільством і мовою в широкому сенсі, висвітлюють проблеми розвитку комунікативної компетенції дитини (W. Labov, A. Halliday, H. Grimm, B. Ackerman, M. Swain, M. Shatz, L. McCloskey, J. Astington); вікової градації та особливостей мовлення конкретної вікової групи (Ch. Hockett, H. Helfric, N. Coupland, J. Labov); вікових особливостей мовлення білінгвів (M. Clyne,

J. Ferguson, B. Spolsky); організації дискурсу дитини (H. Sacks, J. Gerhardt); впливу сім'ї на розвиток мовлення дитини (S. Romaine, R. Ely, A. Sheldon).

Прагмалінгвістичний напрям вивчення дитячого мовлення не такий численний. Він представлений дослідженнями функціонально-семантичних складників дитячого діалогічного мовлення (Т. П. Третьякова); висловлень зі значенням самоствердження в мовленні дітей і підлітків (Л. П. Гусева); елементів видо-часової системи дітей (Ю. О. Пупинін); дискурсно-прагматичних особливостей дитячого мовлення (О. Ю. Моїсеєнко).

Хоча згадані вище дослідження докладно висвітлюють ранній онтогенез мовлення, усі вони мають синкретичний характер, а деякі семантичні, прагматичні та синтаксичні аспекти дитячого мовлення (вікова група 7–13 років) усе ще не досить повно досліджені. Саме тому наше дослідження *актуальне*.

Мета статті – визначити та проаналізувати стратегії і тактики, притаманні дітям і підліткам при спілкуванні в сім'ї із членами своєї родини.

Методика дослідження визначається поставленими завданнями, матеріалом, теоретичною спрямованістю роботи й має комплексний характер. У роботі використано описовий, семантико-синтаксичний, контекстологічний, конверсаційний і метод опозицій.

Відповідно до конкретних завдань нашого дослідження ми зупинилися на аналізові вікових особливостей дітей/підлітків (7–13 / 13–18 років) і дорослих (починаючи з 18 років), які перебувають у родинних відносинах. Ці вікові особливості в роботі розглядаємо в межах симетричних й асиметричних відносин, які зумовлюють розгортання сімейного дискурсу. Симетричні відносини розуміємо як взаємини між комунікантами приблизно однієї вікової групи (сіблінгами). Асиметричні відносини розуміємо як стосунки між комунікантами різних вікових груп (батьки – діти, діти – батьки).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

У центрі нашої уваги перебуває сімейний дискурс, який визначається як особлива соціальна даність, утворена внаслідок мовленнєвої діяльності представників певної лінгво-культурної спільноти – сім'ї. Дискурс сучасної англомовної сім'ї визначається (за А. А. Бігарі) як “комунікація споріднених сімейними зв'язками осіб, якій притаманні: залежна від статі, віку та різновиду сімейної одиниці статусно-рольова конфігурація, ускладненість конфліктними комунікативними ситуаціями, широкий вибір комунікативних тактик для втілення конкретних стратегій спілкування, важливе значення комунікативної компетенції мовців для збереження міжособистісних стосунків” [1].

У сімейному дискурсі, як і у будь-якому діалогічному дискурсі, адресант, який є його ініціатором, володіє певним набором тих чи тих мовних засобів, які допомагають йому реалізувати комунікативну мету, тобто мовець керується певною стратегією і тактикою мовленнєвої поведінки. Володіння стратегією і тактиками мовленнєвої поведінки припускає мовну підготовленість та компетентність мовця, залежить від його психічного стану – ступеня комбінаторності мислення і володіння своїм емоційним станом, здібності керувати своєю мовленнєвою поведінкою, змінювати мовленнєві тактики.

Термін “стратегія”, у лінгвістичному розумінні, на думку Д. Таннен, використовують для вираження системності у використанні мови [4, с. 15]. Більш конкретне розуміння стратегії пропонує Т. А. ван Дейк, який визначає стратегію як “властивість когнітивних планів. Такі плани являють собою загальну організацію послідовності дій і включають мету або цілі взаємодії” [2, с. 272].

Якщо мовленнєва стратегія є комплексом мовленнєвих/немовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети, то тактика мовленнєвої поведінки описує сукупність прийомів і ліній поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на досягнення бажаного ефекту або на запобігання небажаного результату.

Спрямованість різних тактичних прийомів на досягнення конкретної комунікативної мети вибудовується в загальну стратегію розмови, і в цьому тлумаченні комунікативна стратегія і тактика взаємопов'язані. Володіння стратегією і тактикою мовленнєвої комунікації засвідчує мовну компетенцію і адресанта, і адресата, їх здатність модифікувати свою

мовленнєву поведінку та керувати нею залежно від поведінки співрозмовника.

У сімейному дискурсі проаналізовані нами явища (мовленнєві стратегії та тактики) функціонують у різних ситуаціях спілкування, серед яких ми (методом суцільної вибірки) виділили 14 найбільш характерних: незгода, звинувачення, переконання, погроза, попередження, прохання, докір, наказ, скарга, запрошення, поздоровлення, комплімент, ознайомлення та обговорення планів (ситуації розташовані в списку за ступенем частотності – від найбільш частотних до найменш частотних). За їх змістом і комунікативною інтенцією адресанта мовленнєві ситуації поділяємо на спонукальні/домінуючі, у яких мовець намагається переконати слухача в чомусь, заставити його поділяти точку зору мовця, діяти в межах закладених мовцем правил, та наративні/нейтральні, у яких жоден з учасників комунікативного акту не займає домінуючої позиції. Залежно від типу мовленнєвої ситуації змінюється стратегія і тактики, які використовують комуніканти різних вікових груп.

У чотирьох спонукальних мовленнєвих ситуаціях (звинувачення, погрози, докору, наказу) вживаються лише жорсткі стратегії, тобто такі, що передбачають порушення принципів, норм і конвенцій спілкування заради досягнення комунікативної мети:

Jessie: Paula, Cassy, I'm trying to make a Blanquette de Veau. It's taking me hours, and all you've done is criticize.

Paula: Well, what do you want me to do? (S. Dixon Man, Woman and Boy, p. 95).

У наведеному прикладі (в ситуації звинувачення) звинувачення поширюється не лише на прямого адресата (*You*), а й на непрямого адресата, або на множинного.

У нейтральних мовленнєвих ситуаціях запрошення, поздоровлення, компліменту і знайомства діти/підлітки та дорослі застосовують лише м'які стратегії, тобто співрозмовники дотримуються принципів і норм спілкування. Тільки в одній спонукальній мовленнєвій ситуації незгоди представники різних вікових груп вдаються до гнучких стратегій у “чистому” вигляді, тобто дотримуються правил спілкування на одному етапі й свідомо порушують їх на іншому:

Melody: Congratulations. I'm so happy for you.

Cary: Let's celebrate. Let's do something special tonight after dinner. I'll take you to town for custard (V. Andrews Melody, p. 227).

На поздоровлення з боку подружки дівчинка відповідає запрошенням відсвяткувати, що є виявом м'якої стратегії.

У чотирьох мовленнєвих ситуаціях (переконання, прохання, скарги, обговорення планів) комуніканти комбінують м'які та гнучкі стратегії, а в мовленнєвій ситуації попередження – жорсткі та гнучкі.

У наведеній нижче ситуації переконання мама намагається заставити сина прийняти певну точку зору, спочатку нівелюючи авторитет важливої для хлопчика людини (*Reggie*), а потім зазначає, що всі діти діють однаково:

Mark: Reggie told me not to talk about it.

Momme: Oh, Reggie always says that. But you can talk to me. All her kids do (J. Grisham Client, p. 200).

У восьми мовленнєвих ситуаціях основна стратегія поєднується зі стратегією ввічливості. Принцип ввічливості визначається як особлива стратегія мовленнєвої поведінки, спрямованої на “запобігання конфліктних ситуацій”, мета якої – “зберегти обличчя” в ситуаціях, коли існує загроза “втратити обличчя”. “Обличчя” означає публічний імідж, створений самим мовцем. Мовленнєвим ситуаціям незгоди та наказу властива негативна ввічливість, яка є не тільки етикетною формою, а й сигналом застороги, заклику до поміркованості. У нейтральних мовленнєвих ситуаціях прохання, запрошення, поздоровлення, компліменту, ознайомлення та обговорення планів мовець вдається до позитивної ввічливості, щоб налогісити свою солідарність з адресатом.

У наведеному прикладі мовленнєвої ситуації незгоди має місце негативна ввічливість, яка є не лише етикетною формою, а й несе певне комунікативно-стратегічне навантаження, звучить як засторога, заклик до поміркованості, і т. ін.:

Father: You are going to school and you are not taking any lunch?

Ann: Daddy, please (C. Green Al's Blind Date, p. 148).

Усі виділені мовленнєві ситуації пов'язані з оцінкою та емоціями. Оцінка розташована на шкалі “добре – погано” при нульовій позначці нейтрального ставлення до висловлювань. Оцінка переплетена з емоціями, які є ядром мовної особистості. Емоції одного з комунікантів можуть викликати відповідну ланцюгову реакцію інших учасників мовленнєвої взаємодії. Істинна або уявна терпимість співрозмовників може бути продемонстрована стратегіями поступок або стратегією підсилення емоційного впливу на мовця, так, наприклад:

Mom: I want only what's the best for you. You believe that, don't you Melody?

Mel: Yes, mammy (V. Andrews Melody, p. 64).

У наведеному прикладі мати не погоджується з дочкою, говорить, що вона діє фактично в її інтересах і хоче отримати підтвердження своїм намірам, чого, власне, вона й добивається.

Для втілення конкретних стратегій представники різних вікових груп використовують комплекс тактичних прийомів, спрямованих на позитивну реалізацію визначеної в кожній мовленнєвій ситуації стратегії спілкування. Ці тактики поділяються нами на універсально-вікові, які застосовують представники всіх вікових груп, та преферентно-вікові, які притаманні одній віковій групі, але не виключені для інших. Останні розглядаємо у двох площинах: преферентно-вікові для дітей/підлітків та преферентно-вікові для дорослих.

Ми дійшли висновку, що найбільш уживаною (35,7 % від загальної кількості тактик) універсально-віковою тактикою є тактика повтору, яку застосовують представники різних вікових груп у спонукальних мовленнєвих ситуаціях незгоди, звинувачення, переконання, прохання, скарги.

У мовленнєвій ситуації звинувачення універсально-віковими є тактики перебивання, повторів і паралельних конструкцій. Характерним є те, що адресат (батько) продовжує бути ініціатором бесіди, використовуючи тактику перебивання:

El: Why am I doing this alone?

Father: Doing what alone, may I ask?

El: Tending to your wife.

Father: My wife? My wife? That woman is your mother, I have sat here hundreds of times watching her do for you, care for you, cook for you –

El: And for you (A. Quindlen One True Thing, p. 63).

Такі універсально-вікові тактики, як іронія, спростування слів адресата, тактика зміни топіку та паралельних конструкцій, притаманні певним мовленнєвим ситуаціям, а саме: тактика іронії (21 % від загальної кількості тактик) – мовленнєвим ситуаціям незгоди, поздоровлення, компліменту; тактика спростування слів адресата (14 % від загальної кількості тактик) – мовленнєвим ситуаціям переконання і докору; тактика зміни топіку (14 % від загальної кількості тактик) – мовленнєвим ситуаціям прохання і запрошення; тактика паралельних конструкцій (14 % від загальної кількості тактик) – мовленнєвим ситуаціям звинувачення і скарги.

Інші виділені нами тактики реалізуються лише в конкретних мовленнєвих ситуаціях. Так, тактику встановлення зворотного зв'язку співрозмовники використовують у мовленнєвих ситуаціях незгоди, тактику удаваного визнання адресантом авторитетної для адресата людини вживають при переконанні, тактику залякування – при погрозі, тактику пояснення – при попередженні, тактику психологічного тиску на співрозмовника – при проханні, тактику перебивання – при докорі, тактику підвищення уваги слухача – при наказі тактику підтакування – при компліменті, тактику поступового переходу мовлення ходу – під час знайомства, тактику схвалення/несхвалення – під час обговорення планів.

Преферентно-віковими тактиками для дітей є тактика спростування слів адресата в

мовленнєвій ситуації скарги, тактика мовчання при іронічному компліменті й тактика пристосовування до потреб співрозмовника в мовленнєвій ситуації знайомства.

Слід зазначити, що тактичний “арсенал” дорослих значно багатший, що пояснюється вищим комунікативним і соціальним статусом. Старші за віком найчастіше використовують тактику повторів (14 % від загальної кількості тактик) (у мовленнєвих ситуаціях погрози й запрошення) та тактику перебивання (14 % від загальної кількості тактик) (у мовленнєвих ситуаціях незгоди та скарги), тому що мають більше комунікативних прав і, як результат, намагаються впливати на мовленнєву поведінку дітей/підлітків – у вигляді регулювання і приховано – у вигляді впливу. Крім зазначених вище тактик, дорослі застосовують тактику поступок і тактику зміни топіку в мовленнєвих ситуаціях незгоди; тактику “урівнювання”, тобто посилення дорослих на те, що всі діти діють таким чином; тактику виправдовування дій певної особи, на яку посилаються діти; тактику заборони певної бажаної для дітей дії; тактику умовних речень і тактику підхвату ключового слова в мовленнєвій ситуації переконання; тактику пристосовування до потреб співрозмовника в мовленнєвій ситуації докору й тактику “позитивного підкріплення” в мовленнєвій ситуації компліменту.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, проведений аналіз реалізації стратегій і тактик у сімейному дискурсі дав підстави стверджувати, що залежно від типу мовленнєвої ситуації змінюється стратегія і тактики, які використовують представники різних вікових груп. Стратегії варіюються в діапазоні жорсткі, м'які, гнучкі, а тактики диференціюються нами як преферентно-вікові (у двох площинах для дітей/підлітків і для дорослих) та універсально-вікові.

Наступні дослідження можуть бути спрямовані на подальше вивчення соціопрагматичного аспекту мовленнєвої комунікації в сім'ї та лінгвістичної інтерпретації особистіших стосунків між комунікантами.

Джерела та література

1. Бігарі А. А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / А. А. Бігарі. – К. : [б. в.], 2006. – 21 с.
2. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван. Дейк ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1989. – 321 с.
3. Словник соціолінгвістичних та етнолінгвістичних термінів / М. О. Олікова, А. А. Семенюк. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – 364 с.
4. Tannen D. Oral and Literate Strategies in Spoken and Written Narratives / D. Tannen // Language. – 1982. – Vol. 58, № 1. – P. 1–21.

Галапчук-Тарнавская Елена. Возрастная дифференциация стратегий и тактик семейного дискурса (на материале современного английского языка). Статья посвящена изучению речевого поведения представителей различных возрастных групп и анализу стратегий и тактик семейного дискурса, обусловленных возрастом коммуникантов. Проведенный анализ использования стратегий и тактик в 14 наиболее характерных ситуациях общения (несогласие, обвинение, переубеждение, угроза, предупреждение, просьба, укор, приказ, жалоба, приглашение, поздравление, комплимент, знакомство и обсуждение планов) дал возможность утверждать, что в зависимости от типа речевой ситуации изменяется стратегия и тактики, употребляемые представителями разных возрастных групп. Стратегии варьируются в диапазоне: жесткие, мягкие, гибкие, а тактики дифференцируются нами как преферентно-возрастные и универсально-возрастные. Следует отметить, что тактический “арсенал” взрослых гораздо богаче, что объясняется высшим коммуникативным и социальным статусом старших по возрасту.

Ключевые слова: возрастная дифференциация, семейный дискурс, симметрические/асимметрические отношения, речевые стратегии и тактики, речевая ситуация.

Halapchuk-Tarnavska Olena. Age Differentiation of Discourse Strategies and Tactics in English Family Discourse. The article deals with the study of speech behavior of different age group representatives and with the analysis of discourse strategies and tactics in English familial discourse. After an exploration of young and elderly speech peculiarities, age neutral, age preferred and age exclusive peculiarities are proposed. A proper overview of the strategies and tactics in symmetrical and asymmetrical family relations is given. In its framework discourse strategies are classified as firm, soft and flexible and tactics as age preferred and age neutral. Discourse strategies and tactics determined by the age of the interlocutors are investigated in the 14 most characteristic speech situations. The choice of the strategy by children and adults is defined by speech situations which are classified as dominating and neutral. In family discourse

adults are utilizing wider set of tactics due to the fact they possess higher social status.

Key words: age differentiation, family discourse, symmetrical/asymmetrical relations, speech strategies and tactics, speech situation.

УДК [378.016:811.112.2]:37.091.33-028.17

Olena Halyska

METHODISCHE MÖGLICHKEITEN DES EINSATZES VON AUDIOPODCAST IM DAF-UNTERRICHT

Dieser Artikel soll besonders DaF-Lehrende, die außerhalb des Zielsprachenlandes Deutsch unterrichten, bei der Nutzung von für den DaF-Unterricht relevanten Audiopodcasts unterstützen. Podcasting muss im Kontext der Plurikulturalität gesehen werden. Sowohl Video- als auch Audiopodcasts können im Fremdsprachenunterricht im produktiven, rezeptiven und interaktiven Bereich zur Hörverstehensschulung und Erlangung fremdsprachlicher Kommunikationsfähigkeit eingesetzt werden. Der Einsatz dieses neuen digitalen Mediums trägt zur Erhöhung der Motivation bei. Lernende haben damit die Möglichkeit, das Thema selbstständig zu erarbeiten und das Gelernte zu üben. Wegen der Fülle an authentischen Materialien, die im Internet zu finden sind, erweist sich eine überlegte Auswahl an Podcasts je nach didaktischem Lernziel, Sprachniveau als wichtig. Im vorliegenden Beitrag wurden nicht nur die Einsatzmöglichkeiten (im rezeptiven, interaktiven und produktiven Bereich) und Grenzen des Podcastings für den DaF-Unterricht aufgezeigt, sondern auch die Vorteile von Podcasts gegenüber traditionellen Hörtexten (der schnelle Zugang zu den plurikulturellen, authentischen und aktuellen Materialien, Mobilität, Motivation). Abschließend wurden verschiedene Lernaufgabenarten im Hörverstehstraining angegeben und diese nach den Kriterien des Zeitpunkts ihres Einsatzes klassifiziert.

Schlüsselwörter: der Podcast, Audiopodcasts, das Podcasting, prä-auditive, auditive und post-auditive Aufgaben.

Problemstellung und ihre Bedeutung. Hörverstehen ist eine der Basisfertigkeiten, ohne die zwischenmenschliche Kommunikation nicht möglich ist (vgl. E. Thaler [7, S. 55–56]). Die Hörverstehensdidaktik zielt auf eine ganzheitliche, meistens inhaltlich orientierte, sowohl eindirektionale (d. h. mediale) als auch zweidirektionale (d. h. interaktive) Vermittlung der Hörverstehenskompetenz ab. Der Medieneinsatz berücksichtigt die Sprachlernbedürfnisse der Lernenden und wird gleichzeitig den medialen Anforderungen der heutigen Gesellschaft gerecht. Podcasting bietet eine Möglichkeit, Video- und Audiodateien aus dem Internet herunterzuladen. Es bietet eine große Palette von Einsatzmöglichkeiten, bei denen die vier Fertigkeiten (Sprechen, Hören, Lesen und Schreiben) und verschiedene Arbeits- und Sozialformen geübt werden können [5, S. 37]. Podcasts ermöglichen nicht nur den Zugang zur Zielsprache, sondern auch zur fremden Kultur, indem sie authentische Kommunikation in den Kursraum bringen [6, S. 272].

Trotz der zunehmenden Digitalisierung von Hör- und Sehmedien wie Podcasts wird ihr Potential bis heute nicht voll genutzt, obwohl es bereits viele Publikationen über gelungenen Podcasteinsatz im Unterricht gibt (siehe unten).

Analyse der Problemforschung. Das Wort "Podcast" wurde im Jahre 2004 von Ben Hammersley, einem amerikanischen Journalisten, in der britischen Zeitung "Guardian" verwendet. Ein Jahr später wurde "Podcast" vom "New Oxford American Dictionary" zum Wort des Jahres 2005 gewählt. Der Begriff "Podcast" ist eine Kombination von zwei Wörtern: "iPod" und "broadcast". In einer weiten Definition sind Podcasts Audio- oder Video-Dateien, die über das Internet verbreitet und heruntergeladen werden können. Diese Dateien können über den eigenen PC oder MP3-Player wiedergegeben werden.

Laut der Fachmesse "Learntec" (Internationaler Kongress für Bildungs- und Informationstechnologie) geht der Trend in der Zukunft zu einer immer größeren Flexibilisierung